

ΕΤΣΙ ΜΙΛΗΣΕΝ Ο ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΔΗΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ

I

ΟΤΑΝ Ο ΖΑΡΑΤΟΥΣΤΡΑ ἔγινε τριάντα χρονῶν, ἐγκατάλειψε τὸν τόπο του καὶ τὴ λίμνη τοῦ τόπου του καὶ πῆγε στὸ βουνό. Ἐδῶ, στὸ βουνό, χάρηκε τὸ πνεῦμα του καὶ τὴ μοναξιά του καὶ δέκα ὀλόκληρα χρόνια δὲν κουράστηκε ἀπ' αὐτά. Στὸ τέλος, ὅμως, ἄλλαξε ἡ καρδιά του, κ' ἓνα πρωῖ σηκώθηκε σύναυγα, τράβηξε κατὰ τὴν μεριά τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ μίλησε ἔτσι:

«ὦ μεγάλο ἄστρο! Τί θά 'ταν ἡ εὐτυχία σου, ἂν δὲν εἶχες αὐτοὺς ποὺ φωτίζεις;

Δέκα χρόνια τώρα ἔρχεσαι ἐδῶ πάνω στὴ σπηλιά μου: θά βαριόσουν τὸ φῶς σου κι' αὐτὸν τὸ δρόμο χωρὶς ἔμένα, τὸν αἰτό μου καὶ τὸν ὄφι μου.

Μὰ ἐμεῖς σὲ περιμέναμε κάθε πρωῖ, σ' ἀλαφρώναμε ἀπὸ τὸ περίσσεμά σου καὶ σ' εὐλογοῦσαμε γι' αὐτό.

Κοίτα! Ἀηδίασα τὴ σοφία μου, σὰν τὴ μέλισσα ποὺ ἔχει μαζέψει πάρα πολὺ μέλι, χρειάζομαι τὰ χέρια ποὺ ἀπλώνονται.

Θά 'θελα νὰ δίδω καὶ νὰ μοιράζω, ἴσαμε νὰ ξαναχαρῶνε τὴν τρέλλα τους οἱ σοφοὶ καὶ τὸν πλοῦτο τους οἱ φτωχοί.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κατεβῶ στὰ βάθη: καθὼς κάνεις κ' ἐσὺ τὸ βράδι, ὅταν πορεύεσαι πίσω ἀπὸ τὶς θάλασσες καὶ φέρνεις τὸ φῶς σου ἀκόμη καὶ στὸν κάτω κόσμον, ὦ ξεχειλισμένο ἀπὸ τὸ πλοῦτος σου ἄστρο!

Σὰν ἐσένα πρέπει κ' ἐγὼ νὰ ὀύσω, κατὰ πῶς λένε οἱ ἄνθρωποι, ποὺ κατεβαίνω νὰ βρῶ.

Εὐλόγησέ με, λοιπόν, ὦ γαλήνιο μάτι, ποὺ μπορεῖς δίχως φθόνο νὰ βλέπεις καὶ τὴν πιὸ μεγάλην εὐτυχία!

Τὴν κούπα εὐλόγησε ποὺ θέλει νὰ ξεχειλίσει, ἔτσι ποὺ τὸ νερὸ χρυσὸ νὰ τρέξει ἀπ' αὐτὴ καὶ νὰ φέρει παντοῦ τὸ ἀπαύγασμα τῆς τέρψης σου!

Κοίτα! Ἡ κούπα αὐτὴ θέλει νὰ ξαναδειάσει, κι' ὁ Ζαροτούστρα θέλει ἄνθρωπος νὰ γίνεῖ πάλι.

—Ἔτσι ἄρχισεν ἡ δύση τοῦ Ζαροτούστρα.

2

Ὁ Ζαροτούστρα κατέβηκε μοναχὸς ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ κοινένας δὲν τὸν ἀντάμωσε. Μὰ ὅταν ἔφτασε στὰ δάση, ὀρθώθηκεν αἴφνης

μπροστά του ένας γέροντας που είχε αφήσει την άγια καλύβα του για να μαζέψει ρίζες στο δάσος. Κ' έτσι μίλησεν ο γέροντας στον Ζαρατούστρα:

«Ο στρατοκόπος αυτός δέ μου είναι ξένος: πρὶν κάμποσα χρόνια είχε περάσει ἀπὸ δῶ. Ζαρατούστρα ἦτανε τ' ὄνομά του· ἀλλὰ ἄλλαξε.

Τὸν καιρὸ κεῖνο ἔφερνες τὴ στάχτη σου στὸ βουνό: τὴ φωτιά σου θέλει νὰ φέρεις σήμερα στοὺς κάμπους; Δὲ φοβάσαι τὴν τιμωρία τοῦ ἔμπρηστή;

Ναί, ὁ Ζαρατούστρα εἶναι, τὸν ἀναγνωρίζω. Καθάριο εἶναι τὸ μάτι του κι ἀηδία δὲν κρύβεται στὸ στόμα του. Σὰν χορευτὴς δὲν περπατάει;

Ἄλλαξε ὁ Ζαρατούστρα, παιδι εἶπεν ὁ Ζαρατούστρα, ξύπνησε ὁ Ζαρατούστρα: τί θές τώρα κοντὰ στοὺς κοιμισμένους;

Στὴ μοναξιά σάμπως στὴ θάλασσα ζούσες, κ' ἡ θάλασσα σὲ σήκωνε. Ἄλλοῖμονο, στὴ στεριά θές ν' ἀράξεις; Ἄλλοῖμονο, μοναχὸς θές νὰ σέρνεις πάλι τὸ κορμί σου;»

«Ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους», ἀπάντησεν ὁ Ζαρατούστρα.

«Μὰ γιατί, τότε», εἶπε ὁ ἅγιος, «τραβήχτηκα στὸ δάσος καὶ στὴν ἔρημιά; Μὴ καὶ δὲν τὸ ἔκανα, γιατί πάρα πολὺ ἀγαποῦσα τοὺς ἀνθρώπους;

Τώρα ἀγαπῶ τὸ Θεό: δὲν ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι κάτι παρὰ πολὺ ἀτελὲς γιὰ μένα. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἀνθρώπο θὰ μὲ σκότωνε.

Ὁ Ζαρατούστρα ἀποκρίθηκε: «Τί ἔκανα λόγο γι' ἀγάπη! Φέρνω ἓνα δῶρο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους».

«Τίποτα μὴ τοὺς δίνεις», εἶπε ὁ ἅγιος. «Καλύτερα νὰ τοὺς πάρεις κάτι καὶ νὰ τὸ σηκώνεις μαζί τους—αὐτὸ θὰ ἴναι τὸ πιὸ εὐεργετικὸ γι' αὐτούς: φτάνει μόνο νὰ ἴναι εὐεργετικὸ καὶ γιὰ σένα!

Κι' ἂν θές νὰ τοὺς δώσεις, τότε μὴ δίνεις τίποτα περισσότερο ἀπὸ μιὰν ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ἄσε τους καὶ τούτη ἀκόμη νὰ σοῦ τὴ ζητιανέψουν!»

«Ὁχι», ἀποκρίθηκεν ὁ Ζαρατούστρα, «δὲν δίνω ἐλεημοσύνη. Δὲν εἶμαι καὶ τόσο φτωχὸς γι' αὐτό».

Ὁ ἅγιος γέλασε γιὰ τὸ Ζαρατούστρα καὶ μίλησε ἔτσι: «Κοίτα, τότε, νὰ τοὺς κάμεις νὰ δεχτοῦνε τοὺς θησαυροὺς σου! Εἶναι δύσπιστοι ἀπέναντι στοὺς ἔρημίτες καὶ δὲν πιστεύουν δι' ἐρχόμεστε γιὰ νὰ τοὺς χαρίσουμε.

Τὰ θήματά μας ἤχουν γι' αὐτοὺς πολὺ μοναχικὰ μὲς στὰ σοσκάκια. Κι' ὅταν, νύχτα ὦρα, στὰ κρεβδάτια τους, γροικοῦνε κάποιον νὰ βαδίζει, πολὺ πρὶν ὁ ἥλιος βγεῖ, σίγουρα ἀναρωτιοῦνται: κατὰ ποῦ πάει ὁ κλέφτης;

Μὴ πᾶς στοὺς ἀνθρώπους καὶ μείνε στὸ δάσος. Πιὸ κάλλιο ἀκόμη ἂν πᾶς στὰ ζῶα! Γιατί δὲ θέλεις νὰ ἴσαι σὰν ἐμένα' — μὴ ἄρκουδα ἀνάμεσα σ' ἄρκουδες, πουλὶ σὲ πουλιὰ ἀνάμεσα;»

«Καὶ τί κάνει ὁ ἅγιος στὸ δάσος;» ρώτησε ὁ Ζαρατούστρα.

Ὁ ἅγιος ἀποκρίθηκε: «Κάνω τραγούδια καὶ τὰ τραγουδῶ, κι ὅταν κάνω τραγούδια, γελῶ, κλαίω καὶ μουρμουρίζω: ἔτσι δοξάζω τὸ Θεό .

Μὲ τραγούδι, μὲ κλάμα, μὲ γέλιο καὶ μούρμουρο δοξάζω τὸ Θεό, πού εἶναι ὁ Θεός μου. Μ' ἀλήθεια, τί δῶρο μᾶς φέρνεις;»

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα γροίκησε τὰ λόγια αὐτά, χαιρέτησε τὸν ἅγιο κ' εἶπε : «Τί θά 'χα νὰ σᾶς δώσω! Ἄλλ' ἀφήσετέ με νὰ φύγω γρήγορα, μὴ πάρω τίποτα ἀπὸ σᾶς!»—Κ' ἔτσι χωρίσανε ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλο, ὁ γέροντας κι ὁ ἄντρας, γελώντας, κατὰ πῶς γελοῦνε δυὸ παιδιά.

Μὰ ὅταν ὁ Ζαρατούστρα ἔμεινε μόνος, μίλησεν ἔτσι στὴν καρδιά του: «Πῶς ἦτανε δυνατό! Ὁ γέρος αὐτὸς ἅγιος δὲν ἄκουσε ἀκόμα τίποτα ἀπ' αὐτὸ μέσα στὸ δάσος του: ὅτι ὁ Θεὸς πέθανε.»

3

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα ἔφτασε στὴ γειτονικὴ πολιτεία, σ' ἐκεῖνα τὰ δάση, βρῆκε λαὸ πολὺ συναγμένο στὴν πλατεία τῆς ἀγορᾶς: γιατί 'χε διαλαληθεῖ πῶς θά 'κανε τὴν ἐμφάνισή του ἕνας σκαινοδάτης. Κι' ὁ Ζαρατούστρα μίλησεν ἔτσι στὸ λαό:

Σᾶς διδάσκω τὸν ὑπεράνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ ξεπεραστεῖ. Τί κάνατε ἐσεῖς, γιὰ νὰ τὸν ξεπεράσετε;

Ὅλα τὰ ὄντα ὡς τώρα δημιούργησαν κάτι πιὸ πάνω ἀπ' αὐτά: κ' ἐσεῖς θέλετε νὰ 'συστε ἢ φυρομεριά αὐτῆς τῆς μεγάλης παλίρροιας καὶ προτιμᾶτε νὰ γυρίσετε πίσω πάλι, στὸ ζῶο, παρὰ νὰ ξεπεράσετε τὸν ἄνθρωπο;

Τί 'ναι ὁ πίθηκος γιὰ τὸν ἄνθρωπο; Ἐνα περιγέλιο ἢ μιὰ ὀδυνηρὴ ντροπή. Τὸ ἴδιο θά 'ναι κι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ὑπεράνθρωπο: ἕνα περιγέλιο ἢ μιὰ ὀδυνηρὴ ντροπή.

Κάνατε τὸν δρόμο ἀπὸ τὸ σκουλήκι στὸν ἄνθρωπο, κ' ἔχετε ἀκόμη μέσα σας πολὺ σκουλήκι. Ἄλλοτε ἦσαν πίθηκοι καὶ τώρα ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ πίθηκος ἀπὸ κάθε πίθηκο.

Μὰ ὅποιος κι' ἂν εἶναι ὁ σοφώτερός σας, κι' αὐτὸς δὲν εἶναι παρὰ κάτι ἔρμαφρόδιτο καὶ νόθη γέννα ἀπὸ φυτὸ κι ἀπὸ φάντασμα. Μὰ σᾶς εἶπα ἐγὼ νὰ γίνετε φαντάσματα ἢ φυτά;

Ἐγὼ σᾶς διδάσκω τὸν ὑπεράνθρωπο!

Ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι τὸ νόημα τῆς γῆς, ἢ ἄς πεῖ ἡ θέλησή σας ὅτι: ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι τὸ νόημα τῆς γῆς.

Σᾶς ἐξορκίζω, ἀδελφοί μου, μείνετε πιστοὶ στὴ γῆ καὶ μὴ δίνετε πίστη σ' αὐτοὺς πού σᾶς μιλοῦν γιὰ ὑπεργήινες ἐλπίδες. Αὐτοὶ 'ναι δηλητηριαστές, εἴτε τὸ ξέρουν εἴτε δὲν τὸ ξέρουν.

Αὐτοὶ 'ναι καταφρονητὲς τῆς ζωῆς, ἐτοιμοθάνατοι καὶ δηλη-

τηριασμένοι κ' οί ἴδιοι, πού ἡ γῆ τοὺς βαρέθηκε: ἄς χαθούνε, λοιπόν, ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Ἐναν ἄλλον καιρό, ἡ βλαστήμια κατὰ τοῦ Θεοῦ ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη βλαστήμια, μὰ ὁ Θεὸς πέθανε καὶ μαζί του πέθαναν κι αὐτοὶ πρὸ τὸν βλαστημοῦσαν. Τὸ φριχτώτερο τώρα εἶναι νὰ βλαστημάς τῆ γῆ καὶ νὰ ἐκτιμάς περισσότερο τὰ ἔγκατα τοῦ ἀδιαπέραστο ἀπὸ τὸ νόημα τῆς γῆς.

Ἐναν ἄλλον καιρὸ ἡ ψυχὴ κοίταζε μὲ περιφρόνηση τὸ κορμί: καὶ τότε ἡ περιφρόνηση αὐτὴ ἦταν τὸ πιὸ ὑψηλὸ πρᾶγμα:— τὸ ἤθελε ἰσχνό, σιχαμερό, πεινασμένο. Ἔτσι, λόγιαζε, θὰ ξέφευγε κι ἀπὸ δαῦτο κι ἀπὸ τῆ γῆ.

ὦ! ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἦταν κ' ἡ ἴδια πιὸ ἰσχνή, πιὸ σιχαμερή, πιὸ πεινασμένη ἀκόμα: κ' ἡ σκληρότητα ἦταν ἡ ἡδονὴ αὐτῆς τῆς ψυχῆς.

Μὰ πῆτε μου, καὶ σεῖς ἀκόμη, ἀδελφοί μου: τὸ κορμί σας τί λέει γιὰ τὴν ψυχὴ σας; Μὴ καὶ δὲν εἶναι τάχα ἡ ψυχὴ σας ὄλο φτώχεια καὶ βρῶμα καὶ μιὰ ἀξιολύπητη αὐταρέσκεια;

Ἀλήθεια, ἕνα ποτάμι βρώμικο εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Μὰ πρέπει νὰ γίνεи θάλασσα, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται ἕνα βρώμικο ποτάμι χωρὶς νὰ βρωμίζεται.

Σᾶς διδάσκω τὸν ὑπεράνθρωπο: ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι αὐτὴ ἡ θάλασσα: μέσα της μπορεῖ νὰ βουλιάξει ἡ μεγάλη σας περιφρόνηση.

Ποιὸ ἔναι τὸ Μέγιστο, πού μπορεῖτε νὰ ζήσετε; Ἡ ὥρα τῆς μεγάλης περιφρόνησης. Ἡ ὥρα πού κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ εὐτυχία σας γίνεται ἀηδία, ὅπως κ' ἡ λογικὴ σας καὶ ἡ ἀρετὴ σας.

Ἡ ὥρα πού λέτε: «Τί σημασία ἔχει ἡ εὐτυχία μου! Δὲν εἶναι παρὰ φτώχεια καὶ βρῶμα καὶ μιὰ ἀξιολύπητη αὐταρέσκεια. Ἡ εὐτυχία μου, ὅμως, ἔπρεπε νὰ δικαιώσει αὐτὴ τούτη τὴν ὑπαρξη.»

Ἡ ὥρα πού λέτε: «Τί σημασία ἔχει ἡ λογικὴ μου! Λαχταρᾶ τὴ γνώση καθὼς λαχταρᾶ τὸ λιοντάρι τὴν τροφὴ του; Δὲν εἶναι παρὰ φτώχεια καὶ βρῶμα καὶ μιὰ ἀξιολύπητη αὐταρέσκεια.»

Ἡ ὥρα πού λέτε: «Τί σημασία ἔχει ἡ ἀρετὴ μου! Ἀκόμη δὲ μ' ἔκανε νὰ παραφερθῶ. Βαρέθηκα πιά καὶ τὴν καλωσύνη μου καὶ τὴν κακία μου! Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ φτώχεια καὶ βρῶμα καὶ μιὰ ἀξιολύπητη αὐταρέσκεια.»

Ἡ ὥρα πού λέτε: «Τί σημασία ἔχει ἡ δικαιοσύνη μου! Δὲ βλέπω νὰ ἔμαι φωτιὰ καὶ κάρβουνο. Μὰ ὁ δίκαιος εἶναι φωτιὰ καὶ κάρβουνο.»

Ἡ ὥρα πού λέτε: «Τί σημασία ἔχει ὁ οἶχτος μου! Μὴ καὶ δὲν εἶναι, ὁ οἶχτος, ὁ σταυρὸς πού πάνω του θὰ καρφωθεῖ αὐτὸς πού ἀγαπᾶ τοὺς ἀνθρώπους; Μὰ ὁ οἶχτος μου σταύρωση δὲν εἶναι.»

Μιλήσατε ποτέ σας ἔτσι; Φωνάξατε ποτέ σας ἔτσι; Ἄχ, νὰ σᾶς εἶχα ἀκούσει ποτὲ νὰ φωνάξατε ἔτσι!

Δὲν εἶναι οἱ ἁμαρτίες σας — ἢ αὐτάρκειά σας εἶναι ποὺ φωνάζει κατὰ τὸν οὐρανό, ἢ φιλαργυρία σας καὶ στὶς ἁμαρτίες σας ἀκόμη εἶναι ποὺ φωνάζει κατὰ τὸν οὐρανό.

Ποῦ εἶναι, ἀλήθεια, ἢ ἀστραπή, ποὺ θὰ σᾶς γλύψει μὲ τὴ γλώσσα της; Ποῦ ἔναι ἢ παραφροσύνη, ποὺ μ' αὐτὴν θὰ ἔπρεπε νὰ μπολιαζόσασταν;

Σᾶς διδάσκω τὸν ὑπεράνθρωπο: ὁ ὑπεράνθρωπος, εἶναι αὐτὴ ἢ ἀστραπή, ὁ ὑπεράνθρωπος εἶναι αὐτὴ ἢ παραφροσύνη.

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα μίλησεν ἔτσι, φώναξεν ἕνας ἀπὸ τὸ λαό: «Ἄρκετὰ μᾶς εἶπες γιὰ τὸν σκοινοβάτη· ὥρα εἶναι πιά νὰ μᾶς τὸν παρουσιάσεις κιόλας!» Κι ὅλος ὁ λαὸς γέλασε γιὰ τὸν Ζαρατούστρα. Μὰ ὁ σκοινοβάτης, ποὺ νόμισε πὼς ὅλα ὅσα εἶχε πεῖ ὁ Ζαρατούστρα ἀφοροῦσαν τοῦ λόγου του, ἄρχισε τὴν ἐπίδειξή του.

4

Ὁ Ζαρατούστρα, ὁμῶς, κοίταξε τὸ λαὸ κι ἀπορούσε. Ὑστερα μίλησεν ἔτσι:

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα σκοινί, ἀνάμεσα στὸ ζῶο καὶ στὸν ὑπεράνθρωπο τεντωμένο, — ἕνα σκοινὶ πάνω ἀπὸ μιὰν ἄβυσσο.

Ἐνα ἐπικίνδυνο πέρασμα, ἕνα ἐπικίνδυνο σταμάτημα στὴ μέση τοῦ δρόμου, ἕνα ἐπικίνδυνοπισωκοίταγμα, ἕνα ἐπικίνδυνο τρεμούλιασμα καὶ σταμάτημα.

Ὅτι ὑπάρχει μεγάλο στὸν ἄνθρωπο εἶναι πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα γιοφύρι κι ὄχι σκοπός: αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς ἀρέσει στὸν ἄνθρωπο εἶναι τ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα πέρασμα καὶ μιὰ δύση.

Μ' ἀρέσουν ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν ξέρουν νὰ ζοῦν παρὰ μόνο γιὰ νὰ χαθοῦν, γιατί ἔναι αὐτοὶ ποὺ περνοῦν ἀντίπερα.

Μ' ἀρέσουν οἱ μεγάλοι καταφρονητές, γιατί ἔναι οἱ μεγάλοι λάτρες, τὰ βέλη τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὸν ἀντίπερα ὄχτο.

Μ' ἀρέσουν ἑκεῖνοι ποὺ δὲ γυρεύουνε πίσω ἀπὸ τ' ἀστέρια μιὰν αἰτία γιὰ νὰ καταστραφοῦν ἢ γιὰ νὰ θυσιαστοῦν: μὰ ἐκεῖνοι ποὺ θυσιάζονται γιὰ τὴ γῆ, γιὰ νὰ κάνουν τὴ γῆ ν' ἀνήκει μιὰ μέρα στὸν ὑπεράνθρωπο.

Μ' ἀρέσει ἑκεῖνος, ποὺ ζεῖ γιὰ νὰ γνωρίσει καὶ ποὺ θέλει νὰ γνωρίσει, γιὰ νὰ ζήσει μιὰ μέρα ὁ ὑπεράνθρωπος. Γιατὶ ἔτσι θέλει τὴν ἴδια τὴν καταστροφή του.

Μ' ἀρέσει ἑκεῖνος, ποὺ ἐργάζεται κ' ἐφευρίσκει, γιὰ νὰ χτίσει τὸ σπίτι τοῦ ὑπεράνθρωπου καὶ γιὰ νὰ τοῦ προετοιμάσει γῆ, ζῶα, καὶ φυτὰ: γιατί ἔτσι θέλει τὴν ἴδια τὴν καταστροφή του.

Μ' ἀρέσει ἑκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ του: γιατί ἢ ἀρετὴ εἶναι θέληση γιὰ καταστροφή κ' ἕνα βέλος τῆς ἐπιθυμίας.

Μ' ἀρέσει ἑκεῖνος, ποὺ δὲ φυλάσσει σταλιὰ πνεύματος γιὰ

τόν ἑαυτό του, ρὰ θέλει νά 'ναι ὀλόκληρος τὸ πνεῦμα τῆς ἀρετῆς του: ἔτσι διασχίζει σὰν πνεῦμα τὸ γιοφύρι.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ κάνει τὴν ἀρετὴ του κλίση του καὶ μοίρα του: ἔτσι, γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς του θέλει νὰ ζήσει κι ἄλλο καὶ νὰ μὴ ζήσει ἄλλο.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ δὲ θέλει νά 'χει πάρα πολλές ἀρετές. Μιὰ ἀρετὴ εἶναι πιὸ πολλές ἀρετές παρ' ὅσο εἶναι δύο, γιὰτι ἔχει περισσότερους κόμπους, ἀπ' ὅπου πιάνεται ἡ μοίρα.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ σπαταλιέται ἡ ψυχὴ του, ποὺ δὲ θέλει νὰ τοῦ λένε εὐχαριστῶ καὶ ποὺ δὲ γυρίζει τίποτα πίσω: γιὰτι πάντα χαρίζει καὶ δὲ θέλει νὰ συντηρηθεῖ.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ ντρέπεται ὅταν τὸν εὐνοοῦνε τὰ ζάρια, καὶ ποὺ ὅλο ρωτᾷ: «Εἶμαι ἓνας χαρτακλέφτης, λοιπόν;» Γιὰτι θέλει νὰ καταστραφεῖ.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ πετᾷ χρυσὰ λόγια πρὶν ἀπὸ τὰ ἔργα του καὶ ποὺ κάνει ὅλο καὶ περισσότερα ἀπ' ὅσα ὑπόσχεται: γιὰτι θέλει τὴν καταστροφή του.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ δικαιώνει αὐτοὺς ποὺ εἶναι νὰ ρθοῦν καὶ ποὺ ἀθρώνει ὄσους πέρασαν: γιὰτι θέλει νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τοὺς συγκαιρινούς του.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος ποὺ τιμωρεῖ τὸ Θεό του, γιὰτι ἀγαπᾷ τὸ Θεό του: γιὰτι πρέπει νὰ καταστραφεῖ ἀπὸ τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ του.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος ποὺ ἡ ψυχὴ του εἶναι βαθιὰ ἀκόμη καὶ στὴν πληγὴ του, καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ καταστραφεῖ κι ἀπὸ ἓνα παραμικρὸ βίωμα: ἔτσι, διασχίζει πρόθυμα τὸ γιοφύρι.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ ξεχειλίζει ἡ ψυχὴ του, ὥστε νὰ λησιμονᾷ τὸν ἑαυτό του κι ὅλα τὰ πράγματα νά 'ναι μέσα του: ἔτσι ὅλα τὰ πράγματα θὰ γίνουν ἡ καταστροφή του.

Μ' ἀρέσει Ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει ἐλεύθερο πνεῦμα κ' ἐλεύθερη καρδιά: ἔτσι, τὸ κεφάλι του δὲν εἶναι παρὰ τὰ ἔγκατα τῆς καρδιάς του, μὰ ἡ καρδιά του τὸν σέρνει πρὸς τὴν καταστροφή.

Μ' ἀρέσουν ὅλοι Ἐκεῖνοι ποὺ μοιάζουν μὲ βαριὲς σταγόνες καὶ ποὺ πέφτουν μιὰ - μιὰ ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ σύννεφο, ποὺ κρέμεται πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους: κηρύσσουν ὅτι ὁ κεραυνὸς ἔρχεται καὶ πάλι χάνονται σὰν κήρυκες.

Δῆτε, εἶμαι ἓνας κήρυκας τοῦ κεραυνοῦ, καὶ μιὰ βαριὰ σταγόνα ἀπὸ τὸ σύννεφο: μ' αὐτὸς ὁ κεραυνὸς λέγεται ὕπερ ἄνθρωπος.

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα τὰ εἶπε αὐτά, κοίταξε πάλι τὸ λαὸ καὶ σῶπασε. «Στέκουσε μόνο», εἶπε στὴν καρδιά του, «καὶ γελοῦν: δὲ μὲ καταλαβαίνουνε, δὲν εἶμαι τὸ στόμα γι' αὐτὰ τ' αὐτιά.»

Πρέπει νὰ τοὺς σπάσει κανεὶς πρῶτα τ' αὐτιά, γιὰ νὰ μάθουν ν' ἀκούει μετὰ τὰ μάτια; Πρέπει νὰ χτυπᾶ κανεὶς σὰν τὰ τύμπανα καὶ σὰν τοὺς ἱεροκήρυκες ποὺ ἐπικαλοῦνται τοὺς κεραινοὺς τ' οὐρανοῦ πάνω στοὺς ἀμαρτωλοὺς; Ἡ πιστεύει μόνο ὅποιον τραυλίζει;

Ἔχουν κάτι, ποὺ τοὺς κάνει περήφανους. Μὰ πῶς τὸ λένε αὐτὸ ποὺ τοὺς κάνει περήφανους; Μόρφωση τὸ λένε, κι αὐτὸ τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς γιδοβοσκούς.

Γι' αὐτὸ δὲν τοὺς ἀρέσει, ὅταν ἀκοῦν νὰ μιλοῦν γι' αὐτούς, ἢ λέξη «περιφρόνηση». Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι θὰ μιλήσω, λοιπόν, στὴν περηφάνειά τους.

Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι θὰ τοὺς κάνω λόγο γιὰ τὸ πιὸ ἀξιοπεριφρόνητο πλάσμα: ἀλλ' αὐτὸ ἔναι ὁ **τ ε λ ε υ τ α ῖ ο ς ἄ ν θ ρ ω π ο ς**.

Κι' ὁ Ζαρατούστρα μίλησεν ἔτσι στὸ λαό:

Εἶναι καιρὸς πιά ν' ἀποχτήσῃ ὁ ἄνθρωπος ἓνα σκοπὸ. Εἶναι καιρὸς πιά νὰ φυτέψῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ σπὸρο τῆς πιὸ ὑψηλῆς του ἐλπίδας.

Ἀκόμη εἶναι ἡ γῆ του ἀρκετὰ πλούσια γι' αὐτό. Μὰ μιὰ μέρα ἡ γῆς αὕτη θὰ φτωχύνῃ καὶ θὰ στερέψῃ, καὶ πιὸ ψηλὸ δέντρο δὲ θὰ μπορεῖ πιά νὰ φυτρώσῃ ἀπὸ δαύτη.

Ἀλλοίμονο! Θὰ ῥθει καιρὸς ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ρίχνῃ πιά πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων τὸ βέλος τῆς ἐπιθυμίας του καὶ ἡ νευρὴ τοῦ τόξου του θὰ ξεμάθει νὰ κραδαίνεται.

Σᾶς τὸ λέω: πρέπει νὰ ἔχει κανεὶς ἀκόμα μέσα του τὸ χάος, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ γενήσῃ ἓνα χορευτικὸ ἀστέρι. Σᾶς τὸ λέω: ἀκόμη ἔχετε χάος μέσα σας.

Ἀλλοίμονο! Θὰ ῥθει καιρὸς, ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ μπορεῖ νὰ γενήσῃ κανένα ἄστρο πιά.

Ἀλλοίμονο! Θὰ ῥθει ὁ καιρὸς τοῦ πιὸ ἀξιοπεριφρόνητου ἀνθρώπου ποὺ δὲ θὰ μπορεῖ πιά νὰ περιφρονεῖ ὁ ἴδιος αὐτὸς τὸν ἑαυτό του.

Δῆτε. Σᾶς δείχνω τὸν **τ ε λ ε υ τ α ῖ ο ν ἄ ν θ ρ ω π ο**.

Τί ἔναι ἀγάπη; Τί ἔναι δημιουργία; Τί ἔναι ἐπιθυμία; Τί ἔναι ἀστέρι; — ἔτσι ρωτᾷ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος καὶ κλείνει τὸ μάτι.

Ἡ γῆ θὰ ἔχει τότε μικρύνῃ, καὶ πάνω της θὰ χοροπηδᾷ ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος, ποὺ τὰ μικραίνει ὅλα. Τὸ γένος του εἶναι ἀκατάλυτο σὰν τοῦ ψύλλου· ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος ζεῖ πιὸ πολλὰ χρόνια ἀπ' ὅλους.

«Ἐφεύραμε τὴν εὐτυχία» — λένε οἱ τελευταῖοι ἄνθρωποι καὶ κλείνουν τὸ μάτι.

Ἐφυγαν ἀπὸ τοὺς τόπους, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν σκληρὴ: γιὰτὶ ἔχει ἀνάγκη κανεὶς ἀπὸ ζεστασιά. Ἀκόμη ἀγαπᾷ κανεὶς τὸ γείτονά του καὶ τρίβεται ἐπάνω του: γιὰτὶ ἔχει ἀνάγκη κανεὶς ἀπὸ ζεστασιά.

Τὸ ν' ἀρρωστήσεις καὶ τὸ νὰ ἴσαι δύσπιστος, ἐκεῖνοι τὸ θεωροῦν ἀξιοκατάκριτο: μὲ περίσκεψη προχωρεῖ κανεὶς. Ὑποῖος σκουντουφλά ἀκόμα πάνω σὲ πέτρες ἢ ἀνθρώπους, εἶναι τρελλός.

Λίγο δηλητήριο πότε - πότε: αὐτὸ φέρνει εὐχάριστα ὄνειρα. Καὶ πολὺ δηλητήριο στὸ τέλος σ' ἕναν εὐχάριστο θάνατο.

Ἔργάζεται κανεὶς ἀκόμα, γιατί ἡ ἐργασία εἶναι μιὰ διασκέδαση. Ἔχουν, ὅμως, τὸ νοῦ τους νὰ μὴ τοὺς κουράσει ἡ διασκέδαση αὐτή.

Μήτε φτωχαίνουν πιά μήτε πλουταίνουν: καὶ τὰ δύο ἴσως πολὺ κουραστικά. Ποιὸς θέλει ἀκόμα νὰ κυβερνᾷ; Ποιὸς θέλει ἀκόμα νὰ ὑπακούει; Καὶ τὰ δύο ἴσως πολὺ κουραστικά.

Ἔνα κοπάδι καὶ κανένας βοσκός. Ὅλοι θέλουν τὸ ἴδιο. Ὅλοι εἶναι τὸ ἴδιο: ὅποιος αἰσθάνεται διαφορετικὰ πάει μόνος του στὸ φρενοκομεῖο.

«Ἄλλοτε ὅλος ὁ κόσμος ἦταν τρελλός» — λένε οἱ πιὸ πονηροὶ καὶ κλείνουν τὸ μάτι.

Εἶναι ἔξυπνοι καὶ τὰ ξέρουν ὅλα, ὅσα ἔχουν συμβεῖ: ἔτσι μποροῦν νὰ κοροϊδεύουν ἀτέλειωτα. Τσακώνονται ἀκόμα, ἀλλὰ γρήγορα τὰ ξαναφτιάχνουν — ἄλλοιῶς θὰ πάθουνε στὸ στομάχι.

Ἔχουν τὸ κεφάλι τους γιὰ τὴ μέρα καὶ τὸ κεφάλι τους γιὰ τὴ νύχτα: ἀλλὰ τιμοῦνε τὴν ὑγεία.

«Ἐφεύραμε τὴν εὐτυχία» — λένε οἱ τελευταῖοι ἄνθρωποι καὶ κλείνουν τὸ μάτι.

Κ' ἐδῶ τέλειωσε ὁ πρῶτος λόγος τοῦ Ζαρατούστρα, ποὺ τὸν λένε καὶ «Πρόλογο»: γιατί στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν ἔκοψαν στὴ μέση οἱ κραυγὲς καὶ ἡ εὐθυμὴ διάθεση τοῦ πλήθους. «Δώσε μας αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἄνθρωπο, ὦ Ζαρατούστρα, — ἔτσι φώναζαν — κάνε νὰ γίνουμε σὰν τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἀνθρώπους καὶ σοῦ χαρίζουμε τὸν ὑπεράνθρωπο». Κι' ὅλος ὁ λαὸς ἀλάλαζε καὶ χτυποῦσε τὴ γλώσσα του. Μὰ ὁ Ζαρατούστρα γιόμισε θλίψη κ' εἶπε στὴν καρδιά του:

«Δὲ μὲ καταλαβαίνουνε: δὲν εἶμαι τὸ στόμα γι' αὐτὰ τ' αὐτιά.

Ἔζησα φαίνεται πάρα πολὺ στὸ βουνό, ἄκουσα πάρα πολὺ τὰ ρυάκια καὶ τὰ δέντρα: καὶ τώρα τοὺς μιλῶ σὰ σὲ γιδοβοσκούς.

Γαλήνια εἶναι ἡ ψυχὴ μου καὶ φωτεινὴ σὰν τὸ βουνὸ τὸ πρῶτ'. Μ' αὐτοὶ νομίζουν ὅτι εἶμαι ψυχρὸς κ' ἕνας χλευαστὴς ποὺ κάνει φριχτὰ ἀστεῖα.

Καὶ τώρα μὲ κοιτάζουνε καὶ γελοῦν: κ' ἐνῶ γελοῦν μὲ μισοῦν κ' ἀπὸ πάνω. Πάγος εἶναι τὸ γέλιο τους.»

Μὰ τότε ἔγινε κάτι ποὺ βούβανε ὅλα τὰ στόματα καὶ ποὺ ἔκανε ὅλα τὰ μάτια νὰ προσηλωθοῦνε. Στὸ μεταξύ, δηλαδή, ὁ σκοινοβάτης εἶχε ἀρχίσει τὴν ἐπίδειξή του: εἶχε γλιστρήσει ἀπὸ

μιά μικρή πόρτα και περπατούσε πάνω στο σκοινί, που ήταν τενωμένο ανάμεσα σε δυο πύργους, πάνω από την πλατεία της αγοράς κι' από το λαό. Τη στιγμή ακριβώς που βρισκόταν μεσοστρατής, η μικρή πόρτα ανοίχτηκε για μιαν ακόμη φορά, κ' ένας παρδαλοντυμένος βοηθός, που έμοιαζε με παλιάτσο, πήδησε έξω και προχώρησε με γρήγορα βήματα προς το μέρος του πρώτου. «Έμπρός, κουτσοπόδαρε, φώναξε ή φοβερή φωνή του, έμπρός τεμπελόσκυλο, λαθρέμπορα, κιτρινιάρη. Να μη σε γαργαλίσω με τή φτέρνα μου! Τί δουλειά 'χεις ανάμεσα στους δυο πύργους, εδώ; 'Η θέση σου είναι στον πύργο, θά 'πρεπε να σε φυλακίσουνε, σ' ένα καλύτερο από σένα έμποδίζεις τόν ελεύθερο δρόμο!» — Και με κάθε λέξη τόν πλησίαζε ολοένα και πιό πολύ: άλλ' όταν βρέθηκε σ' ένα βήμα μονάχα απόσταση πίσω από κεϊνον, τότε έγινε τ'ο φοβερό, που έκανε τ'α στόματα να βουβαθούν και όλα τ'α μάτια να προσηλωθούν. — Έβγαλε μι'α διαβολική κραυγή και πήδησε πάνω απ' αυτόν που τ'ου έκλεινε τ'ο δρόμο. 'Αλλ' αυτός, όταν είδε τόν αντίπαλό του να τόν νικά έτσι, έχασε και τ'ο κεφάλι του και τ'ο σκοινί πέταξε τόν ίσχυριστήρα του κ' έπεσε πιό γρήγορα απ' αυτόν, σαν ένα καβούρι από χέρια και πόδια, στο κενό. 'Η πλατεία της αγοράς και ο λαός ήταν σαν τή θάλασσα, όταν σηκώνεται τρικυμία: "Ολοι κυμάτισαν προς τ'α πίσω με μεγάλη ανάκατοσύρα, και πρό παντός σ' εκείνο τ'ο μέρος που θά έπεφτε τ'ο σώμα.

'Ο Ζαρατούστρα, όμως, έμεινε στη θέση του κι' ακριβώς δίπλα του έπεσε τ'ο σώμα σε κακή κατάσταση και τσακισμένο, μα ζωντανό ακόμα. "Υστερα από ένα λεπτό ο κατασυντριμμένος συνήλθε και είδε τόν Ζαρατούστρα γονατισμένο δίπλα του. «Τί θέλεις εδώ; είπτε στο τέλος, τ'ο ήξερα από καιρό τώρα πως ο διάβολος θά μου έβαζε τρικλοποδιά. Τώρα πιά με σέρνει στην κόλαση: θά τόν έμποδίσεις να τ'ο κάμει;»

«Στην τιμή μου, φίλε, αποκρίθηκε ο Ζαρατούστρα, όλα αυτά που μου λες δεν υπάρχουν: δεν υπάρχει ούτε διάβολος ούτε κόλαση. 'Η ψυχή σου θά πέθαινε γρηγορώτερα κι' από τ'ο κορμί σου: μη φοβάσαι, λοιπόν, τίποτα πιά.»

'Ο άντρας έρριξε ένα δύσπιστο βλέμμα. «'Αν λες τήν αλήθεια, είπτε μετά, τότε δεν χάνω τίποτα, αν χάσω τή ζωή. Δεν είμαι τίποτα περισσότερο από ένα ζώο, που τ'ο έμαθαν να χορεύει με τ'ο ξύλο και με μι'α μπουκιά ψωμί.»

«Καθόλου είπτε ο Ζαρατούστρα: έκανες τόν κίνδυνο επάγγελμά σου, κι' αυτό 'ναι κάτι που δε μπορεί να τ'ο περιφρονήσαι κανείς. Τώρα τ'ο επάγγελμά σου σε καταστρέφει, γι' αυτό θά σε θάψω με τ'α ίδια μου τ'α χέρια.»

"Όταν ο Ζαρατούστρα είπτε τ'α λόγια αυτά, ο έτοιμοθάνατος δεν αποκρίθηκε πιά: αλλά κίνησε τ'ο χέρι του, σα να ζητούσε τ'ο χέρι τ'ου Ζαρατούστρα για να τόν εύχαριστήσει.

Στὸ μεταξὺ τὸ βράδι ἐρχόταν, κ' ἡ πλατεία τῆς ἀγορᾶς κρυβότανε μέσα σὲ σκοτάδι: τότε ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ διαλύεται, γιατί ἀκόμα κ' ἡ περιέργεια καὶ ὁ τρόμος κουράζονται. Μὰ ὁ Ζαρατούστρα καθότανε πλάι στὸν νεκρό, κατάχαμα, κ' ἦταν θυσι-σμένος σὲ σκέψεις: ἔτσι ξέχασε τὴν ὥρα. Μὰ, στὸ τέλος, νύχτωσε κ' ἕνας ψυχρὸς ἄνεμος φύσηξε πάνω ἀπὸ τὸν ἐρημίτη. Τότε ὁ Ζαρατούστρα σηκώθηκε κ' εἶπε στὴν καρδιά του:

«Ὡραῖο, ἀλήθεια, ψάρεμα ἔκανε σήμερα ὁ Ζαρατούστρα. Δὲν ἔπιασε ἄνθρωπο, ἔπιασεν, ὅμως, ἕνα πτώμα.

Δυσκοιωνίστη εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ πάντα χωρὶς νόημα: ἕνας παλιάτσος μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ μοίρα της.

Θέλω νὰ διδάξω στοὺς ἀνθρώπους τὸ νόημα τῆς ὕπαρξής τους: ποιὸς εἶναι ὁ ὑπεράνθρωπος, ὁ κεραυνὸς τοῦ σκοτεινοῦ σύννεφου ἄνθρωπος.

Ἄλλὰ βρίσκομαι μακριὰ τους ἀκόμη, καὶ τὸ λογικὸ μού δὲ μιλά στὸ λογικὸ τὸ δικό τους.

Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶμαι ἀκόμα παρὰ κάτι μεταξὺ τρελοῦ καὶ πτώματος.

Σκοτεινὴ εἶναι ἡ νύχτα, σκοτεινοὶ εἶναι οἱ δρόμοι τοῦ Ζαρατούστρα. Ἔλα παγωμένε καὶ ξυλιασμένε μου σύντροφε. Σὲ πηγαίνω ἐκεῖ, πού θὰ σὲ θάψω μὲ τὰ χέρια μου.»

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα εἶπε αὐτὰ στὴν καρδιά του, φορτώθηκε τὸ πτώμα στοὺς ὤμους του καὶ μπῆκε στὸ δρόμο. Καὶ δὲν εἶχε κάμει ἀκόμη οὔτε ἕκατὸ βήματα, ὅταν γλίστρησε πλάι του ἕνας ἄνθρωπος καὶ τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτὴν — καί, γιὰ δὲς. Αὐτὸς πού μιλοῦσε ἦταν ὁ παλιάτσος τοῦ πύργου. «Φύγε ἀπ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, ὦ Ζαρατούστρα, εἶπε· ἐδῶ σὲ μισοῦν πάρα πολύ. Σὲ μισοῦν οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ δίκαιοι, καὶ σ' ὀνομάζουν ἐχθροὺς καὶ περιφρονητὴ τους· σὲ μισοῦν οἱ πιστοὶ τῆς σωστῆς πίστεως, καὶ σ' ὀνομάζουν κίνδυνο γιὰ τὸ πλῆθος. Ἡ τύχη σου ἦταν πού γέλασαν μαζί σου: κι' ἀλήθεια σὰν παλιάτσος μιλοῦσες. Ἡ τύχη σου ἦταν πού συντρόφιασες μὲ τὸ ψόφιο σκυλί· καθὼς ταπεινώθηκες μόνος σου ἔτσι, γιὰ σήμερὰ ἔσωσες ὁ ἴδιος ἐσὺ τὸν ἑαυτό σου. Μὰ φύγε γρήγορα ἀπ' αὐτὴ τὴν πολιτεία — ἢ πηδῶ αὔριο ἀπὸ πάνω σου, ἕνας ζωντανὸς πάνω ἀπὸ ἕναν νεκρό». Κι' ὅταν εἶπε αὐτά, ὁ ἄνθρωπος ἐξαφανίστηκε· μὰ ὁ Ζαρατούστρα συνέχισε τὸ δρόμο του μέσα στὰ σκοτεινὰ σοκκάκια.

Στὴν πύλη τῆς πολιτείας τὸν ἀντάμωσαν οἱ νεκροθάφτες: τὸν φώτισαν μὲ τὸ φανάρι στὸ πρόσωπο, ἀναγνώρισαν τὸν Ζαρατούστρα καὶ τὸν περίπαιξαν πολύ. «Ὁ Ζαρατούστρα σήκωσε τὸ ψόφιο σκυλί: μπράβο του τοῦ Ζαρατούστρα πού ἐγίνε νεκροθάφτης. Γιατὶ τὰ χέρια μας εἶναι πολὺ καθαρὰ γι' αὐτὸ τὸ βρώμιο